

Çin'in Üç Küresel Girişimi Bağlamında Ortadoğu Politikasının Seyri

YANG CHEN*

Doç. Dr.
Şanghay Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi
Baş Yönetmeni

MA JINTING**

Araştırma Görevlisi
Şanghay Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi

**Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi Liberal Sanatlar Fakültesi Tarih Bölümü'nde Doçent ve Şanghay Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin Baş Yönetmenidir. Türkiye hakkında iki kitabı ve Critical Sociology, Sociology of Islam, Belt & Road Initiative Quarterly, Arab World Research gibi dergilerde çeşitli makaleleri yayınlanmıştır. Türkiye'deki siyasal İslamcı hareketler, Türkiye'deki parti politikaları, Türkiye'nin dış politikası ve Çin-Türkiye ilişkileri üzerine çalışmaktadır.*

E-posta: ycw2008@163.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4840-6427>

***Ma Jinting, Liberal Sanatlar Fakültesi'nde Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans adayı ve Şanghay Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Araştırma alanları öncelikli olarak Türkiye'nin Siyaseti ve Diplomasisi üzerine odaklanmaktadır.*

E-posta: majinting@shu.edu.cn

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7333-1564>

Geliş Tarihi: 22.3.2024

Kabul Tarihi: 28.4.2024

Atf: Yang, C., Ma, J. (2024). Çin'in Üç Küresel Girişimi Bağlamında Ortadoğu Politikasının Seyri. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(3), 238-255.

ÖZ

Küresel Kalkınma Girişimi, Küresel Güvenlik Girişimi ve Küresel Medeniyet Girişimi, sırasıyla 2021, 2022 ve 2023 yıllarında Çin tarafından önerilen üç önemli girişimdir. Bu girişimler; insanlık için paylaşılan bir gelecek topluluğu oluşturmak temel amacıyla kalkınma, güvenlik ve medeniyet olmak üzere başlıca üç alana yoğunlaşmaktadır ve Çin'in küresel zorluklara yönelik çözümlerini ifade etmektedir. Küresel Medeniyet Girişimi, dünya medeniyetlerinin bahçesini yeşertmektedir. Küresel Kalkınma Girişimi kapsamında, Kuşak ve Yol Girişimi, tüm ülkelerin ortak kalkınmasını teşvik eden bir motor haline gelmiştir. Küresel Güvenlik Girişimi açısından, Suudi-İran uzlaşısı, Çin'in Ortadoğu'da bir güvenlik yönetim sistemi oluşturma çabası kapsamında önemli bir girişimdir. Ortadoğu Çin için giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak bu durumun, Çin'in söz konusu girişimler üzerinden bölgede zorunlu olarak Amerika Birleşik Devletleri ile stratejik rekabete gireceği anlamına gelmediği belirtilmelidir. Çin, büyük güç rekabeti tuzağına düşmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin-Ortadoğu İlişkileri, Küresel Güvenlik Girişimi, Küresel Kalkınma Girişimi, Küresel Medeniyet Girişimi.

ABSTRACT

The Global Development Initiative, Global Security Initiative, and Global Civilization Initiative are the three important initiatives proposed by China in 2021, 2022, and 2023, respectively. These initiatives focus on the three aspects of development, security and civilization, with the fundamental purpose of building a community with a shared future for mankind, and provide Chinese solutions to global challenges. The Global Civilization Initiative is flourishing the garden of world civilizations; as for the Global Development Initiative, the Belt and Road Initiative has become an engine for promoting the common development of all countries; as for the Global Security Initiative, the Saudi-Iran reconciliation is an important attempt by China to build a security governance system in the Middle East. However, it should be noted that although the Middle East has become increasingly important to China, this series of initiatives does not mean that China will engage in strategic competition with the United States in the Middle East. In a word, China will not fall into the trap of great power competition.

Keywords: Global Development initiative, Global Security Initiative, Global Civilization Initiative, China-Middle East Relations.

Giriş

KÜRESEL KALKINMA GİRİŞİMİ, KÜRESEL Güvenlik Girişimi ve Küresel Medeniyet Girişimi, sırasıyla 2021, 2022 ve 2023 yıllarında Çin tarafından önerilen üç önemli girişimdir. Bu girişimler; insanlık için paylaşılan bir gelecek topluluğu oluşturmak temel amacıyla kalkınma, güvenlik ve medeniyet olmak üzere başlıca üç alana yoğunlaşmaktadır ve Çin'in küresel zorluklara yönelik çözümlerini ifade etmektedir.

Çin'deki entelektüellerin misyonunu tarif etmek için kullanılan eski bir söz vardır: "Gök ve yeryüzü için vicdanı mukadder kılmak; halk için yaşam ve serveti güvence altına almak; eskinin bilgilerinin kayıp öğretilerini sürdürmek; gelecek tüm nesiller için barışı sağlamak." Bu cümle, üç girişimin ruhuyla da örtüşmektedir. Bunlar arasında, Küresel Medeniyet Girişimi "Gök ve yeryüzü için vicdanı mukadder kılmayı"; Küresel Kalkınma Girişimi "halk için yaşam ve serveti güvence altına almayı"; Küresel Güvenlik Girişimi ise "gelecek tüm nesiller için barışı sağlamayı" hedefler. Bütün bunlar, Çin'in küresel yönetim anlayışının kapsayıcı, bağımsızlık yanlısı ve barışçıl olduğunu etkili bir şekilde gösterir (Hui, 2023).

Ocak 2016'da Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Kahire'de Arap Birliği merkezinde gerçekleştirdiği "Çin-Arap İlişkilerinin Parlak Geleceği İçin Birlikte Çalışalım" başlıklı konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir: "Ortadoğu bolluk diyarıdır. Ancak bölgenin hala savaş ve çatışmalarla boğuştuğunu görmek bizi üzmektedir. Ortadoğu yönünü nereye çevirmeklidir? Bu, uluslararası toplumun sürekli sorduğu bir sorudur (Ping, 2016)." Bu bağlamda, Çin'in yanıtı, "Ortadoğu'daki karışıklıklar, kalkınma eksikliğinden kaynaklanmaktadır ve nihai çözüm, herkesin refahı ve onuru ile ilgili olan kalkınmaya bağlı olacaktır!" şeklindedir (Ping, 2016).

Çin'in Ortadoğu karışıklıklarının nedenleri ve çözümleri üzerine yaptığı değerlendirme, kendisinin ve Batı'nın Ortadoğu'ya bakışı arasındaki temel farkı yansıtır. Batı, Ortadoğu'yu bir enerji kaynağı ve büyük güç rekabetinin savaş alanı olarak görür, ancak Ortadoğu ülkelerinin ekonomik gelişimi ile halkının geçimini ve refahını ciddiye almamaktadır. Çin ise kalkınma yoluyla güvenliği teşvik etmektedir; yerel halkın geçimini ve refahını önemser ve Ortadoğu'da yönetim sorunlarının altında yatan nedenleri çözmeye çalışır. Çin, Ortadoğu'da barışın inşa edicisi, kalkınmanın destekçisi, sanayileşmenin teşvikçisi, istikrarın destekçisi ve Ortadoğu halklarının kalp ve zihinlerini bütünleştirici bir ortak olmayı ummaktadır (Ping, 2016). Bu anlayış, insanlık için paylaşılan bir gelecek topluluğu oluşturma kavramı ve üç girişimle ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir.

Küresel Medeniyet Girişimi: Dünya Medeniyetlerinin Bahçesini Yeşertme

Küresel Medeniyet Girişimi, ilk olarak 2023 yılında Çin Komünist Partisi ve dünya siyasi partilerinin yüksek düzeyli toplantısında Başkan Xi Jinping tarafından önerildi. Bu girişimin temel içeriği; dünya medeniyetlerinin çeşitliliğine saygı göstermeyi birlikte savunmak, tüm insanlığın ortak değerlerini ileriye taşımak, medeniyetlerin mirasını ve yeniliğini değerlendirmek, uluslararası kültürel alışverişleri ve iş birliklerini güçlendirmek olarak tasarlanmıştır. Büyük değişimlerin yaşandığı şu günlerde, farklı medeniyetler arasında alışverişler ve karşılıklı öğrenmeler giderek daha önemli bir mesele haline gelmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, Amerikan değerleri "medeniyetler çatışması" teorisi ile tahakküm dönemine girdi. 1993 yılında, Harvard Üniversitesi'nden Profesör Samuel Huntington, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir

Çin, Küresel Medeniyet Girişimi'nin uygulanması ve medeniyetlerin ortaklaşa geliştirilmesi için aktif olarak çalışıyor (Şekil: Shi Yu/China Daily, 2023).

makalesinde “Medeniyetler Çatışması” tezini öne sürdü (Huntington, 1993). Huntington, bir yandan medeniyetleri sekiz tipe ayırarak dünya kültürlerinin çeşitliliğini kabul ediyordu, ancak diğer yandan “medeniyetler çatışması” teorisi Batı değerlerinin kurtarıcı rolünü vurguluyordu. Bu tez; medeniyetler arasındaki çatışma ve karşılaşmaları, Batı'nın dünya üzerindeki hâkimiyetini ve ırklar arası ayrımcılığı ön plana çıkaran tipik bir Batı medeniyeti görüşüdür.

Sonuç olarak, hâkim uluslararası ilişkiler söylemi, uzun süredir Batı tarafından “demokrasi ve özgürlük” adı altında ve özünde “vekalet ve güç” ile kontrol edilmiştir. Batı söylem sistemi, esas ola-

rak Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ulusal çıkarlarını korumak üzerine kuruludur. Ortadoğu'daki uygulamaları söz konusu olduğunda, Batı değerleri Ortadoğu'ya “adillik” (Gürçan, 2019) taşımak bir yana, sık sık insani krizlere neden olmuştur. Örneğin, Irak Savaşı ve Libya Krizi ele alındığında; bu olayların ortaya çıkışında içsel etkenler bir rol oynamış olsa da, söz konusu krizler çoğunlukla dış güçler tarafından körüklenmiştir (Gürçan, 2020). Yıllar süren savaşlardan sonra, Irak ve Libya halkı, Saddam Hüseyin ve Muammer Kaddafi'nin iktidarda olduğu zamankinden daha kötü yaşam standartlarına sahip olduklarını fark etmiştir.

Başka bir örneği ele alırsak; geçen yıl 7 Ekim’de yeni bir Filistin-İsrail çatışması patlak verdiğinde, Filistin meselesi bir kez daha uluslararası dikkatin odağına yerleşmiştir, ancak bu durum aynı zamanda ABD ve İsrail’in vahşetini de gözler önüne sermiştir. Şimdiye kadar 30 binden fazla Filistinli öldürülmüştür ve bunların büyük çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Milyonlarca Filistinli, dünyanın en büyük doğal hapisanesi olan Gazze’de hapsedilmiş durumda, açlık çekmektedir ve ciddi bir insani krizle karşı karşıyadır (Jian, 2024). İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, “İnsan hayvanlarıyla savaşıyoruz” bile diyebilmiştir (Yu, 2024). Hem Hamas’ın hem de Filistinlilerin “insan olmayan” ve barbar hayvanlar grubu olduğunu idda etmektedir. Diğer tarafa hakaret ederek ve onların insani niteliklerini reddederek hâlihazırdaki şiddet ve öldürme eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

Küresel Medeniyet Girişimi, Batı’nın uluslararası ilişkiler teorisindeki tekeli kırılmıştır ve bu süreçte ahlaki realizm ve Şanghay Okulu tarafından öncülük edilen Çin uluslararası ilişkiler teorileri daha etkili ve ikna edici hale gelmiştir.

Gazze krizine medeniyetler açısından bakıldığında, İsrail’i destekleyen ve Filistin karşıtı olan ABD’deki sağ kanat güçlerinin başlıca şu gerekçeleri vardır: a) Din: Hristiyanlar/evanjelik Hristiyanlar, Yahudiliğin Hristiyanlıkla daha yakın ve kardeş bir din olduğuna inanırlar; bu nedenle Hristiyanlar, Yahudiliği, Kudüs’ü korumalı ve İslam’ı bir tehdit olarak görmelidirler;

b) ABD’nin ulusal güvenliği: İslami köktencilik ve bu yolda ilerleyen terörizmin ABD’nin iç ve dış güvenliği için büyük bir tehdit oluşturduğuna inanılır; c) ABD’nin uluslararası statüsü ve etkisi: ABD’nin özgür dünyanın lideri olduğuna ve İslam’ın Amerikan sistemi, ideolojisi ve düzenine küresel bir tehdit olduğuna inanılır; d) Irkçılık: İslami medeniyete, kültüre, topluma ve etnik gruplara karşı direniş, iğrenme ve ayırmacılık fikirleri ısrarla savunulur. Bazı Amerikalı sağcılar, Yahudilerin daha Avrupalı, daha beyaz, Batı politikası ve kültürüne daha yakın ve daha medeni olduğuna inanırlar. İslam’ın cehalet, geri kalmışlık ve barbarlığı temsil ettiğine inanmaktadırlar. Özetle, ABD ve Batı, politik sistem, politik değerler, politik ideoloji ve politik ittifak açısından İsrail’i bir dost olarak kabul ediyor. Bu görüş doğal olarak İsrail’i Batı medeniyetinin bir parçası olarak değerlendiriyor.

Küresel Medeniyet Girişimi, Batı’nın uluslararası ilişkiler teorisindeki tekeli kırılmıştır ve bu süreçte ahlaki realizm ve Şanghay Okulu tarafından öncülük edilen Çin uluslararası ilişkiler teorileri daha etkili ve ikna edici hale gelmiştir. Batı’nın önerdiği “medeniyetler çatışması” ve “tarihin sonu” teorilerinden farklı olarak, ahlaki realizmin öncüsü Yan Xuetong, uluslararası ilişkilerde “iyilik, doğruluk ve nezaket”e dayalı Çin değerlerini öne sürer ve büyük güçlerin hegemonya için değil, adil bir dünya düzeni için çaba göstermeleri gerektiğini belirtir (Tong, 2018). ABD’nin hegemonyacı davranışlarının aksine Çin, yeni bir Filistin-İsrail çatışması patlak verdiğinde hızla Gazze bölgesine insani yardım sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Filistin ve İsrail arasındaki ateşkes önerisi tasarısını veto etmeye devam eden ABD’nin aksine Çin, çatışma-

“ABD’nin ‘ateşe körükle gitme’ diplomatik yaklaşımıyla karşılaştırıldığında Çin, her zaman Ortadoğu’da barış ve güvenlik için çalışmıştır” (Fotoğraf: CGTN, 2023).

yı barışçıl bir şekilde çözmek için diplomatik bir yaklaşım izlemektedir. Kasım 2023’te, Çin Dışişleri Bakanlığı “Filistin-İsrail Çatışmasını Çözmeye İlişkin Çin Halk Cumhuriyeti’nin Tutum Belgesi”ni yayınladı. Belgede, Çin’in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından önerilen ateşkes anlaşmasının uygulanmasını aktif olarak teşvik ettiği ve olabildiğince hızlı bir şekilde durumu yatıştırmayı başardığı vurgulandı (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023a). ABD’nin “ateşe körükle gitme” diplomatik yaklaşımıyla karşılaştırıldığında Çin, her zaman Ortadoğu’da barış ve güvenlik için çalışmıştır. Güvenlik Konseyi’nin dönemsel başkanı olarak görev yaptığı süre boyunca Çin, Filistin ve İsrail arasındaki duruma ilişkin ilk kararı oluşturması için Birleşmiş Milletler’i başarıyla zorladı.

7 Mart 2024’te, Dışişleri Bakanı Wang Yi,

Çin’in İki Oturumu’nda Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili şunları söyledi: Filistin-İsrail çatışması şimdiye kadar durdurulamadı; bu, insanlık için bir trajedi ve medeniyet için bir utançtır (Yi, 2024a). Bu çatışmalar patlak vermeden önce, İsrail Gazze alanını “yüksek bir duvar” ile sınırlamıştı. İki milyondan fazla Filistinli “mahkum” haline gelmişti. Yukarı baktıklarında gördükleri şey, İsrail askerlerinin silahlarının siyah namlularıydı ve yalnızca İsrail kontrolündeki alanda çalışmaya gidebilirlerdi. İş yerine girip çıkarken insanlar “arama ve sorgulama” işlemine tabi tutuluyordu. Bu tür davranışlar normal midir? Bir süre önce, İsrail askerlerinin, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tıp personelinden muayene için çıplak soyunmalarını istediği ortaya çıktı. Bu davranış, İsrail’in sadece Filistinlilere değil, tüm insanlığa karşı bir “saldırı” başlattığını gösteriyor.

Medeniyetler arası diyalog, çelişkileri ve çatışmaları çözenin etkin bir yoludur. Filistin-İsrail çatışması ve Rusya-Ukrayna çatışması arka planında, dünya sanki parçalanıyor gibi görünmektedir. Bu bağlamda, her ülke bir seçimle karşı karşıyadır, çünkü belirli bir tarafa destek vermek aslında bir seçimi temsil ediyor. Nasıl seçim yapılacağı bir sınavdır ve çok önemlidir, çünkü bu durum ülkenin ve hatta her bireyin kaderi ile ilgilidir. Hepimiz doğru seçimi yapmak istiyoruz ve açıkça doğru seçim “medeniyet” tarafındadır. Filistin-İsrail çatışması, medeniyet perspektifinden değerlendirilmelidir; bundan dersler çıkarılmalıdır ve medeniyetler arası diyalog ile karşılıklı öğrenmeye, Doğu ile Batı arasında bir arada yaşama ve farklı etnik gruplar arasında hoşgörüye daha fazla vurgu yapılmalıdır.

Küresel Kalkınma Girişimi: Tüm Ülkelerin Ortak Kalkınmasının Motoru Olarak Kuşak ve Yol Girişimi

21 Eylül 2021’de, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, BM Genel Kurulu’nun 76. oturumunun genel toplantısında Küresel Kalkınma Girişimi’ni (GDI) açıklamıştır. Yine burada, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’nin uygulanmasının hızlandırılması ve daha güçlü, daha yeşil ve daha sağlıklı bir küresel kalkınmanın sağlanması çağrısında bulunmuştur (Wei & Da, 2023). Küresel Kalkınma Girişimi özellikle, geleneksel Batı kalkınma teorilerinden farklı bir kalkınma perspektifini vurgulamaktadır. Bu girişim, kalkınma için Batılılaşmayı ve Amerikanlaşmayı bir model olarak kullanmaz, yalnızca ekonomik büyümeye dayanmaz ve diğer ülkelerin aleyhine kendi kalkınma hedeflerine ulaşmayı amaçlamaz.

Küresel Kalkınma Girişimi’nde tüm ülkelerin ortak kalkınmasının motoru olarak Kuşak ve Yol Girişimi önemli sorumluluk üstlenmektedir (Şekil: CGTN, 2022).

Küresel Kalkınma Girişimi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmasını teşvik etmektedir. 5 Aralık 2021'de çekilen hava fotoğrafı, güney Çin'in Hainan Eyaletindeki Yangpu ekonomik kalkınma bölgesindeki Yangpu uluslararası konteyner limanının gün doğumu manzarasını göstermektedir (Fotoğraf: Xinhua, 2021).

Küresel Kalkınma Girişimi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmasını teşvik etmektedir. 5 Aralık 2021'de çekilen hava fotoğrafı, güney Çin'in Hainan Eyaletindeki Yangpu ekonomik kalkınma bölgesindeki Yangpu uluslararası konteyner limanının gün doğumu manzarasını göstermektedir (Xinhua, 2021).

Küresel Kalkınma Girişimi, Kuşak ve Yol Girişimi ile aynı döneme denk gelir ve Çin'in küresel kalkınma için üstlendiği ağır sorumluluğu gösterir. İki girişim birbirini tamamlar. Kuşak ve Yol Girişimi'nin onuncu yıldönümüne denk gelen 2023 yılının Ekim ayında, 3. Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu gerçekleştirilmiştir. Bu forumda, Cumhurbaşkanı Xi Jinping, on yıllık başarılarından elde edilen deneyimleri özetledi, Çin'in sorumluluğunu göstermek için sekiz eylem önerdi, Kuşak ve Yol'un ortak inşasının yüksek nitelikli gelişmeye yönelik yeni bir aşamaya girdiğini

duyurdu ve tüm ülkelerin dünya çapında modernleşmeyi gerçekleştirmek için birlikte çalışmalarını savundu. 151 ülkeden ve 41 uluslararası örgütten on binlerce temsilci dostluk, işbirliği ve kalkınma beklentileri ile bu foruma katıldı ve 97.2 milyar dolar değerinde işbirliği anlaşması ve 458 önemli sonuç listesi ile memnun bir şekilde döndü (Yi, 2024b).

2013 ile 2023 yılları arasındaki on yıllık süre örnek alındığında, Çin Ortadoğu'ya "Kuşak ve Yol"u taşıırken, ABD Ortadoğu'ya "Bomba ve Yol"u taşırdı (Peng, 2023). 2013 yılında, Suriye hükümet güçleri, ılımlı muhalefet, aşırı silahlı güçler, Kürt güçleri, Türkiye, İsrail, ABD, Rusya ve Suriye içinde ve dışında diğer güçler Suriye'de savaşıırken, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ortaya çıktı ve ilk Çin-Arap Fuarı Ningxia, Yinchuan'da düzenlendi. O zamanlar Arap ülkeleri bu girişime katılacaklarını henüz açıklamamıştı.

Çin-Türkiye'nin birlikte Kuşak ve Yol Girişimi'ni inşa etmesinin simge projelerinden biri olan Türkiye'deki Kumport, İstanbul'un Ambarlı liman bölgesinde, Marmara Denizi'nin kuzeybatı kıyısında yer alan ve İstanbul'un Avrupa'daki kısmına yakın olan önemli bir stratejik konuma sahiptir (Fotoğraf: Belt and Road Portal, 2022).

2014 yılında, “DAEŞ” Ortadoğu’da şehirleri fethetmeye başladığında ve küresel bir tehlike haline geldiğinde, Çin ve Arap ülkeleri resmi olarak Kuşak ve Yol Girişimi’ni birlikte inşa etme çabalarını duyurdu ve enerji işbirliğini öncelikli tutan, altyapı gelişimi ile ticaret ve yatırım kolaylaştırmayı iki ana alan olarak belirleyen ve nükleer enerji, havacılık uydusu ve yeni enerjiyi üç yüksek teknoloji alanı olarak belirleyen “1+2+3” işbirliği modelini oluşturuldu.

2015 yılında, Avrupa mültecileri kabul etmeye başladığında ve Rusya Suriye’de askeri müdahalede bulunduğu, Çin ve Türkiye Kuşak ve Yol Girişimi’nin ortaklaşa inşasını teşvik etmek üzere bir mutabakat zaptı imzaladı. Türkiye, bu girişimde Çin ile hükümetler arası işbirliği anlaşması imzalayan ilk Ortadoğu ülkesi oldu. Bir Çin şirketi, Türkiye’deki Kum-

port Limanı’nın %65 hissesini satın aldı ve bu proje, Çin-Türkiye’nin birlikte Kuşak ve Yol Girişimi’ni inşa etmesinin simge projelerinden biri haline geldi.

2016 yılında Donald Trump “Müslüman yasağı” önerdiğinde, Çin lideri Ortadoğu’da bir ziyaret turu başlattı ve Suudi Arabistan, Mısır ve İran’ı ziyaret etti. Bu yıl, Çin ayrıca ilk Arap ülkeleri üzerine politika belgesini yayınladı ve kendine ait çıkar arayışında olmayacağını, bölge ülkelerinin içişlerine karışmayacağını ve farklılıkları barışçıl bir şekilde çözeceğini duyurdu. Çin, bölgesel kargaşanın bataklığına düşmeyecek ve Ortadoğu’ya sadece pozitif enerji enjekte edecekti. Çin ayrıca Filistin’in Gazze Şeridi’ne fotovoltaik paneller kurdu. Bu projenin sıcak bir adı var: “Hayat Işığı, Aileyi Aydınlatıyor”.

2017 yılında, Donald Trump İsraililere orantısız

bir şekilde destek olarak Ortadoğu'da daha fazla kasa neden oldu. Ancak Çin, 1. Uluslararası İşbirliği İçin Kuşak ve Yol Forumu'nu düzenledi ve bu girişim erken kazanımlar elde etti. Bu yıl, Çin ile Arap ülkeleri arasındaki ticaret hacmi neredeyse 200 milyar Amerikan dolarına ulaştı. 81 yaşındaki Suudi Arabistan Kralı Salman, ülkesinin "2030 Vizyonu" ile Kuşak ve Yol Girişimi arasındaki kalkınma stratejilerini daha da uyumlaştırmak için Çin'i ziyaret etti. Ayrıca Çin, Cezayir için bir haberleşme uydusunu başarıyla fırlattı. Çin, hâlihazırda sayısız altyapı projesi yürütmektedir.

ABD bugün İran ile nükleer anlaşmayı yeniden başlatmak istiyor ve İsrail'i körü körüne desteklemeye devam ediyor.

2018 yılında, ABD Çin ile ticaret savaşına girip, bir "Arap NATO'su" kurmayı amaçladığını duyurduğunda, Çin ve Mısır tarafından ortaklaşa inşa edilen Süveyş Ekonomi ve Ticaret İşbirliği Bölgesi şekillenmeye başladı. Çin, Birleşik Arap Emirlikleri'nde 100 farklı okulda Çince kursları açtı. Çin'in Huawei 5G'si Suudi Arabistan'a girdi.

2019 yılında, ABD Ortadoğu'daki müttefiklerini terk etti ve çabalarını Çin'i sınırlamaya yoğunlaştırdı. Çin, Nisan ayında 2. Uluslararası İşbirliği İçin Kuşak ve Yol Forumu'nu ve Kasım ayında Ortadoğu Güvenlik Forumu'nu düzenledi. Ortadoğu Güvenlik Forumu'nun amacı, Ortadoğu için yeni bir güvenlik mimarisi oluşturmaktır. Kuşak ve Yol projesi yavaş yavaş uygulandıkça Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman gibi Ortadoğu ülkeleri kendi ekonomik kalkınma planlarını öne sürdüler.

2020 yılında COVID-19 pandemisi patlak verdiğinde, ABD pandemiyle mücadele malzemelerini

yasakladı. Ancak, Çin ihtiyaç sahiplerine yardım etti ve her yere doktorlar ve malzemeler gönderdi. Sonuç olarak, ABD Çin'i "maske diplomasisi" söylemiyle eleştirdi (Gürçan, Kahraman & Yanmaz, 2021). 26 Mart'ta, Çinli doktorlar ve 16 Ortadoğu ülkesinden doktorlar ilk anti-pandemik video konferansını düzenlediler. 2 Nisan'da, Çin tıbbi malzemeleri Afganistan'a ulaştı. Nisan ortasında, Çin maskeleri, ilaçları, koruyucu giysileri ve termometreleri Suriye, Tunus, Mısır, Lübnan ve diğer ülkelerde ulaştı.

2021 yılında, ABD Afganistan'dan aceleyle çekildi. ABD bugün İran ile nükleer anlaşmayı yeniden başlatmak istiyor ve İsrail'i körü körüne desteklemeye devam ediyor. Bu arada, Çin Afganistan'a gıda ve pandemiyle mücadele yardımı sağladı ve Ortadoğu'ya büyük miktarda yerli üretim aşı ulaştı. Hem Çin hem de ABD COVID-19 aşılara sahip. Çin'in aşıları her yere gönderilirken, Amerikan aşıları depolarda bekletiliyor. Ayrıca Çin Afganistan'a 200 milyon RMB değerinde yardım sağladı, bu da birçok Afgan'ın hayatını kurtardı. Ekim ayında, Çin-Afganistan "Çam Fıstığı Hava Koridoru" açıldı. Kasım ayında, 120 bin şişe Afgan çam fıstığı canlı yayın platformunda satışa çıktı ve Çinli internet kullanıcıları tarafından anında satın alındı. Aralık ayında, Çin bir kez daha Afganistan'a 30 milyon RMB değerinde gıda yardımı sağladı.

2022 yılında, ABD'nin Suriye'de petrol çaldığı keşfedildi. Aynı dönemde Kuşak ve Yol Girişimi meyvelerini verdi. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Arap dünyasında gerçekleşen en büyük ve en üst düzey diplomatik eylem olan Çin'in en üst liderinin Suudi Arabistan'a ziyareti, ilk Çin-Arap Devletleri Zirvesi'ne katılımı ve ilk Çin-Körfez Arap Devletleri İşbirliği Konseyi Zirvesi gerçekleşti. Birçok büyük projenin tamamlanmasının yanı sıra, köprüler ve yollar inşa etmekten daha fazla medya etkisine sahip birçok "küçük ama güzel" yaşam projeleri de gündemdedir. Örneğin, Çin'in Irak'ta bin adet okul inşa etmeye yönelik yardım projesi başlamıştır.

2023 yılında, Gazze'deki sivillerin trajik durumu yürek burkucudur. Amerikan hegemonyası, kamuoyu nezdinde TikTok üzerinde büyük bir yara alarak sarıldı. Çin ise Suudi Arabistan ve İran arasında uzlaşmayı teşvik etmektedir. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ile eşi 19. Asya Oyunları Hangzhou'ya katıldı. 2023 yılı, Kuşak ve Yol Girişimi'nin başarılı bir proje olduğunu kanıtlamıştır. Binlerce insan, 3. Uluslararası İşbirliği İçin Kuşak ve Yol Forumu'na katılmak üzere Pekin'de toplandı.

Ortadoğu'daki son on yıl, insanlara bir gerçeği anlatan bir masal gibi: Taraf seçme, vekil savaşları yürütme ve kılıçları devretme gibi komplolar anlaşılabilir, ancak "barış ve kalkınma" ve "iç işlerine karışmama" gibi doğru nedenleri alt edemez.

Küresel Güvenlik Girişimi: Ortadoğu'da Bir Güvenlik Yönetişim Sistemi Kurma Çabası Olarak Suudi-İran Uzlaşması

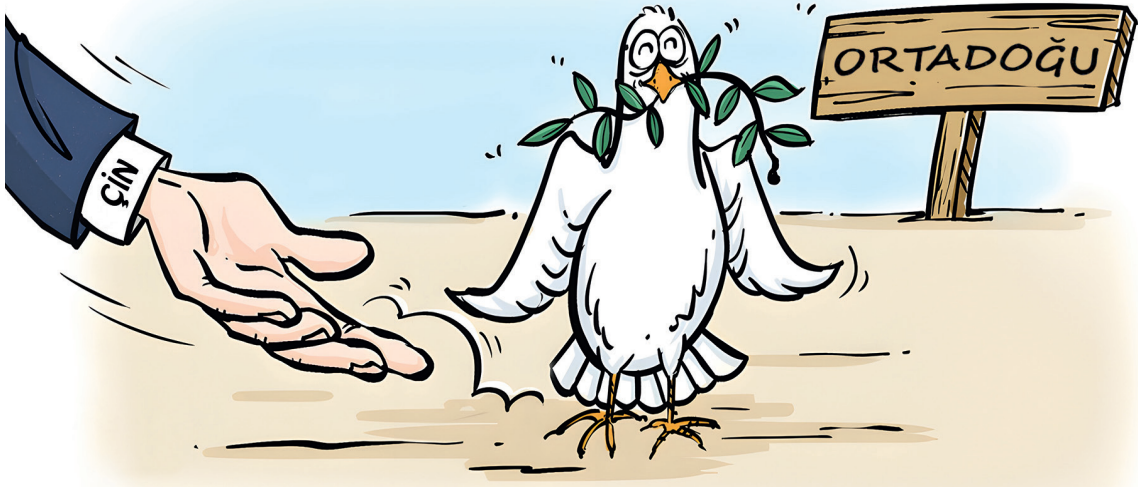
Nisan 2022'de, Cumhurbaşkanı Xi Jinping, 2022 Asya Boao Forumu Yıllık Konferansı açılış

töreninde ilk kez Küresel Güvenlik Girişimi'ni önerdi. Şubat 2023'te "Küresel Güvenlik Girişimi Kavram Belgesi" resmi olarak yayımlandı. Bu, Çin'in Girişim'in uygulanmasını teşvik etmesi yolunda önemli bir milattır. Ardından, Çin "Ukrayna Krizinin Siyasi Çözümüne İlişkin Çin'in Pozisyonu" belgesini yayınladı ve Ukrayna krizini çözmek için kapsamlı ve uygulanabilir bir plan önerdi (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023b). Mart 2023'te, Çin'in desteğiyle Suudi Arabistan ve İran Pekin'de bir diyalog gerçekleştirdi. Suudi-İran uzlaşması, Çin'in küresel güvenlik girişimini etkin bir şekilde hayata geçirmesi yolunda başarılı bir uygulama oldu. Bu aynı zamanda Çin'in sadece küresel güvenlik girişiminin başlatıcısı olmadığını, aynı zamanda bu girişimi bizzat uygulayan bir aktivist konumunda olduğunu da gösteriyor.

Bir atasözü der ki, "iç etkenler belirleyicidir". O nedenle, bu uzlaşmanın en temel nedeni de içsel nedenlerdir.

Cumhurbaşkanı Xi Jinping, 2022 Asya Boao Forumu Yıllık Konferansı açılış töreninde ilk kez Küresel Güvenlik Girişimi'ni önerdi (Fotoğraf: Xinhua/Huang Jingwen, 2022).

Çin'deki entelektüellerin misyonunu tarif etmek için kullanılan eski bir söz vardır: "Gök ve yeryüzü için vicdanı mukadder kılmak; halk için yaşam ve serveti güvence altına almak; eskinin bilgelerinin kayıp öğretilerini sürdürmek; gelecek tüm nesiller için barışı sağlamak." (Şekil: Chen Xia/GT, 2023).

Öncelikle, Suudi Arabistan ve İran jeopolitik rekabetten yorulmuş durumdadır. Bu yıl Irak Savaşı'nın 20. yıldönümü. 2003 Irak Savaşı, Ortadoğu'daki jeopolitik dengeleri değiştirdi ve Irak'ta bir Şii rejiminin kurulmasını sağladı. 2011'deki Arap Baharı ve Suriye krizi, Suudi Arabistan ve İran arasındaki ilişkilere ciddi bir darbe vurdu. DAES'in büyümesi, İran'ın Irak'ın iç politikasına derinden müdahale etmesine ortam sağladı. Şii Hilali, hayalden gerçeğe geçti ve bu durum Suudi Arabistan ile İran arasındaki çatışmayı daha da şiddetlendirdi. 2015 Yemen Savaşı, Suudi Arabistan ve İran'ın vekil savaşı'nın zirvesi oldu. Görülebileceği gibi Türkiye, Suudi Arabistan ve İran, Ortadoğu'da farklı çıkar gruplarını temsil ediyor. Ancak Ortadoğu'da yaşanan bu köklü değişikliklerden on yıl sonra, bu ülkelerin birbirleriyle mücadelesi hiçbir olumlu sonuç vermedi. Bunun yerine, İsrail bu rekabetin arkasına saklanıyor ve sessizce bundan faydalaniyor.

İkincisi, Suudi Arabistan ve İran'ın iç ge-

lişim süreçleri de değişmiştir. 2017'de Mohammed bin Salman iktidara geldiğinde, Suudi Arabistan'ın ulusal kimliğini yeniden yapılandırmaya çalıştı, Suudi politikasındaki Vahabilik etkisini azaltmaya çalıştı, seküler reformlar için biraz alan sağladı ve 2030 Vizyonu'nun gelişimi için iyi bir toplumsal ortam yarattı. İran da ciddi bir iç ekonomik krizle karşı karşıyadır ve bazı olaylarla sık sık protestolar tetikleniyor. Bu nedenle İran, ekonomisinin toparlanması için daha iyi dış koşullar sağlamak amacıyla komşu ülkelerle ilişkileri yumuşatmaya da ihtiyaç duyuyor. Ayrıca, sürekli çatışmaların ardından Suudi Arabistan ve İran iç yaralar aldı, ancak aralarındaki göreceli güç dengesini değiştiremediler. Şimdi kendi kalkınma süreçlerine odaklanmalarının zamanı geldi, aksi takdirde her şey geç olacak.

Üçüncüsü, Suudi Arabistan ve İran'ın stratejik özerklik bilinci ve yetenekleri önemli ölçüde gelişmiştir. ABD, Suudi Arabistan üzerinde siyasi ve ekonomik baskılar uyguluyor.

Cemal Kaşıkçı olayı patlak verdikten sonra ABD, sürekli olarak saldırdığı Suudi Arabistan'ı insan hakları ihlalleriyle suçladı. Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma başladığında, ABD Suudi Arabistan'ı petrol üretimini artırmaya, petrol fiyatlarını düşürmeye ve kendi ekonomik çıkarlarına zarar vermeye zorladı. Aynı zamanda, ABD temelde petrolde kendi kendine yeter durumdadır ve böylelikle Ortadoğu'nun stratejik önemi kendi açısından azalmaktadır. Daha da önemlisi Suudi Arabistan, özellikle Ağustos 2021'de Amerikan birliklerinin Afganistan'dan aceleyle çekilmesinden sonra, ABD'nden güvenlik garantileri alma konusunda zorluklarla karşı karşıya kaldı; bu da ABD müttefiklerini şaşırtmıştır.

Suudi Arabistan ve İran uzun süredir Irak ve Umman'ın arabuluculuğunda müzakerelerde bulunsa da, sonunda Çin'de bir anlaşmaya varmayı seçtiler; bu da onların Çin'e olan güvenlerini gösteriyor.

ABD'nin Orta Asya ve Ortadoğu'dan stratejik çekilmesi gerçek bir hal almıştır. Bunun üzerine, "ABD'nin düşmanı olmak tehlikelidir, ancak müttefiki olmak daha da tehlikelidir" sözüyle yas tutulmuştur. İran için ABD'den gelen tehdit daha da ciddidir. ABD İran'a kapsamlı yaptırımlar uygulamakta, nükleer meseleyi çözmek için sürekli olarak güç kullanma tehdidiyle "maksimum baskı" yaklaşımını uygulamakta ve İran'ın nükleer silah uzmanları ile generallere açıkça suikast düzenlemektedir. Ancak Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma sonrasında, birçok Ortadoğu ülkesi ABD ve Rusya arasındaki oyunda taraf seçmedi ve stratejik

bağımsızlık yeteneklerini büyük ölçüde geliştirdi.

Suudi Arabistan ve İran uzun süredir Irak ve Umman'ın arabuluculuğunda müzakerelerde bulunsa da, sonunda Çin'de bir anlaşmaya varmayı seçtiler; bu da onların Çin'e olan güvenlerini gösteriyor. Ancak bu uzlaşma basit bir uzlaşma değildir; Sünni ve Şii liderler arasında bir uzlaşmadır ve her iki tarafın da olası zincirleme tepkilerden korkmadığı açıktır. Bu aynı zamanda, tüm İslam dünyasının artık İsrail ve ABD'nden gelen baskılardan korkmadığını ve ABD'nin Ortadoğu'daki hegemonyasının inişe geçtiğinin habercisi olduğunu gösteriyor.

Son yıllarda, Çin'in uluslararası ilişkiler alanındaki akademik çevrelerinde "yüzyılda bir görülen büyük değişimler" ifadesi yaygınlaşmıştır. Geçmiş yüz yılda Ortadoğu'nun desenine bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından bu yana, Ortadoğu'daki uluslar ve ülkeler hiçbir zaman Ortadoğu'nun efendisi olamamıştır. Daha doğrusu, geçtiğimiz yüz yıl boyunca Ortadoğu hep Batılıların elinde olmuştur. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa, manda veya sömürge yönetimi aracılığıyla Ortadoğu'nun bölgesel yapısı üzerinde tahakküm kurmuştur. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısı altında, ABD ve Sovyetler Birliği Ortadoğu'da hegemonya için yarışmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra ise ABD Ortadoğu'da hegemonyacı güç konumuna yükselmiştir. Buna karşılık, günümüz Ortadoğu ortamında, bir yandan dış güçler hala Ortadoğu'nun desenini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, Batı güçlerinin müdahale arzusu geçmişe kıyasla önemli ölçüde azalmıştır. Şu anda, ABD dahil hiçbir ülke, Ortadoğu'yu kontrol edemez. Diğer yandan, bölgesel güçlerin statüsü daha belirgin hale gelmiştir. Yüz yıl boyunca, Ortadoğu'daki bölgesel ülkeler büyük satranç tahtasında sadece piyon olabiliyordu, ancak şimdi birer oyuncu haline geldiler.

Çin, barışçıl kalkınmayı sürdürmek ve insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşasını ilerletmek için Küresel Güvenlik Girişimi'ni ortaya attı (Şekil: Jin Ding/China Daily, 2023).

Bugün, Suudi Arabistan ve İran arasındaki yakınlaşma, kuşkusuz ABD'nin Ortadoğu üzerindeki kontrolüne bir darbe vurmuştur. Dünyanın hegemonyacı gücü olarak ABD, Ortadoğu'da uzlaşmayı en az görmek isteyen ülkedir. Ortadoğu'da barış sağlandığında ABD, Körfez petrol ülkelerini dengelemek için kaldıraçlarını ve "İran tehdidi"ni kullanarak güvenlik sorunları yaratıp Körfez petrol ülkelerini büyük miktarda Amerikan silahı ve ABD tahvili satın almaya zorlamaya yönelik pazarlık kozunu kaybedecektir. ABD'nin hala Ortadoğu'da büyük bir askeri varlığı ve çok sayıda askeri üssü bulunmaktadır. Ortadoğu'da petrol üreten ülkelerden gelen güvenlik baskısı ortadan kalktığında, ABD'nin Ortadoğu'daki askeri varlığının sebebi ortadan kalkacaktır. Ayrıca, ABD'nin Ortadoğu politikasının önemli direklerinden biri olan İsrail'in güvenlik garantisi de zayıflayacaktır.

Çin, Ortadoğu'da Büyük Güç Rekabetine Düşmeyecektir

Son yıllarda, Çin'in diplomasisi "düşük profil sergileme ve kendini geliştirmeye odaklanma" stratejisinden daha aktif bir stratejiye geçmiştir (Gürçan & Donduran, 2024) ve bu durum, Çin ile Ortadoğu arasındaki ilişkilerin gelişiminde daha da belirgin hale gelmiştir. Yine aynı durum, ABD'nin Çin'i stratejik olarak sıkıştırmaya çalışması ile de ilgilidir. Donald Trump göreve geldiğinden beri, ABD terörle savaştan büyük güçler arası rekabete geçiş yapmış ve Çin ile Rusya'yı baskı altına almaya başlamıştır. ABD, Çin'i uzun vadeli ve sistematik bir şekilde karşı karşıya gelmesi gereken en önemli stratejik rakip olarak belirlemiş ve uluslararası düzeni yeniden şekillendirme niyeti olan tek ülke olarak konumlandırmıştır. Önümüzdeki on yılın, Çin ile rekabette kazanma veya kaybetme açısından belirleyici olacağına kanaat getirmiştir (Bo, 2022).

Biden, göreve geldikten sonra büyük güçler arasındaki rekabeti daha da şiddetlendirmiş ve sözde Çin ile Rusya'yı küresel ölçekte dizginlemek için daha kapsamlı ve sistematik önlemler almıştır. Rusya-Ukrayna çatışmasının patlak vermesi, büyük güç rekabetini yeni bir seviyeye taşımıştır. Ortadoğu'nun küresel yapıdaki statüsü önemli ölçüde artmıştır. Ortadoğu, Avrupa ve Asya-Pasifik dışında büyük güç rekabetinin önemli bir savaş alanı haline gelmiştir. Ancak Çin, Ortadoğu'da ABD ile büyük güç rekabetine düşmeyecektir. Bu bağlamda başlıca üç neden sayılabilir.

Suudi Arabistan öncülüğündeki Körfez ülkeleri, ABD'nin petrol üretimini azaltma baskısına direndi, Şanghay İşbirliği Örgütü ve BRICS'e katılmak için başvuruda bulundu ve Çin ile güvenlik işbirliğini artırdı.

İlk olarak, Ortadoğu'daki büyük güçlerin zihniyeti önemli ölçüde değişmiştir. Rusya-Ukrayna çatışması ve büyük güçler arasındaki rekabetin giderek şiddetlenmesi bağlamında, Ortadoğu büyük güçler arasındaki stratejik rekabet için yeni bir ara bölge haline gelmiş ve artık geleneksel "Ortadoğu sorunları" ihracatçısı konumundan uzaklaşmıştır. ABD ise Biden'ın Temmuz 2022'de Ortadoğu'ya yaptığı ziyaretle birlikte stratejik küçülmesini askıya almış ve Ortadoğu'ya geri dönmüştür. Bu, ABD'nin Ortadoğu politikasında önemli bir değişikliktir ve Ortadoğu'daki ABD'nin temel altyapısını stabilize etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda ABD, İsrail ve Arap ülkeleri arasında normal ilişkileri şiddetle teşvik etmiş ve başlangıç noktası olarak

I2U2 (ABD, İsrail, Hindistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) modelini kullanarak yüksek teknoloji işbirliğini teşvik etmiştir (Chao, 2024). Rusya ise Ukrayna ile çatışmadan sonra, güneye doğru hareketlerini artıracak ve Batı'nın kuşatmasını kırmak için özellikle enerji alanında Ortadoğu'yu önemli bir atılım olarak kullanacaktır. Bu nedenle, OPEC çerçevesinde Suudi Arabistan ile işbirliği, İran ile "dolarizasyondan uzaklaşma" (Gürçan, 2023) üzerine işbirliği ve Türkiye ile doğalgaz üzerine işbirliği Rusya için bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durum, Ortadoğu'nun Rusya için önemini göstermektedir. Ayrıca Almanya, Fransa, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve diğer ülkeler de Ortadoğu'ya yatırımlarını artırmışlardır.

İkincisi, Ortadoğu ülkelerinin stratejik özerklikleri önemli ölçüde artmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, ABD Ortadoğu'da baskın güç haline gelmişti. Büyük ölçüde, Ortadoğu ülkelerinin kararları Tahran ya da Riyad'da değil, Beyaz Saray'da alınıyordu. Ancak Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma sonrasında, birçok Ortadoğu ülkesi ABD'nin baskısına dayandı ve Rusya'ya karşı yaptırım uygulamadı. Bunun yerine, ABD ve Rusya arasında bir denge sağladılar (Ming, 2024). Suudi Arabistan öncülüğündeki Körfez ülkeleri, ABD'nin petrol üretimini azaltma baskısına direndi, Şanghay İşbirliği Örgütü ve BRICS'e katılmak için başvuruda bulundu ve Çin ile güvenlik işbirliğini artırdı. Bu durum, ABD'nin Ortadoğu'daki etkisinin bir ölçüde azaldığını da gösteriyor.

Üçüncüsü, Ortadoğu ülkeleri arasındaki ilişkilerin yumuşaması öne çıkan bir olgu haline gelmiştir. 2021'de ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Ortadoğu'daki ABD müttefiklerini büyük ölçüde şoke etti. Bu ülkeler, bağımsız güvenliğin önemini giderek daha fazla fark ediyor-

lar. Ayrıca, uzun süre şiddetli çatışma ve aşınma içinde kalamayacaklarını ve bölgenin gelişimine ve bir arada var oluşuna katkıda bulunacak bir güvenlik ortamı yaratmaları gerektiğini anlıyorlar. Sonuç olarak, barış rüzgarları yavaş yavaş Ortadoğu'ya gelmektedir; bu da, Arap ülkeleri arasında, Arap ülkeleri ile İsrail, Türkiye ve İran arasında, İsrail ile Türkiye arasında ve Mısır ile İran arasında ilişkilerin yumuşaması şeklinde kendini göstermektedir (Chun, 2023). Özellikle dikkat edilmesi gereken bir husus; mevcut Arap-İsrail uzlaşmasının, Ekim 2023'ten bu yana Gazze krizine rağmen duraklaması ama tam olarak kesintiye uğramasıdır.

Ayrıca, Çin-Ortadoğu ilişkilerinin gelişiminde yeni fırsatlar ve yeni zorluklar da bulunmaktadır.

İlk olarak, Çin ile ABD arasındaki stratejik rekabet ve Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışma bağlamında, Ortadoğu'nun Çin için önemi

gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum, şu yönlerden kendisini göstermektedir:

a) Ortadoğu'nun küresel yapıdaki statüsü önemli ölçüde artmıştır ve Ortadoğu etrafında büyük güçler arasındaki stratejik rekabet giderek şiddetlenmiştir;

b) Ortadoğu, Çin için önemli bir enerji kaynağıdır. Rusya-Ukrayna çatışmasından sonra dünya enerji krizi daha belirgin hale gelmiştir. Enerji tedarik güvenliği, Çin'in en önemli çıkarlarını ilgilendirir.

c) Ortadoğu, Kuşak ve Yol Girişimi'nin inşası için önemli bir alandır ve Çin'in kalkınma çıkarlarını içerir.

d) Ortadoğu'da Suudi Arabistan, Mısır, İran, İsrail, Türkiye gibi birçok orta güç bulunmaktadır. Bu ülkelerin pozisyonları, özellikle Doğu ile Batı arasındaki güç dengesi açısından gelecekteki uluslararası yapı dengesi için son derece önemlidir (Cong, 2023).

Küresel Kalkınma Girişimi, Küresel Güvenlik Girişimi, Küresel Medeniyet Girişimi ve Kuşak ve Yol Girişimi, Ortadoğu'nun güvenlik ve kalkınma sorunlarına çözüm üretmektedir (Şekil: CGTN, 2020).

İkincisi, Ortadoğu'daki mevcut durum, Çin ve Ortadoğu arasındaki ilişkileri derinleştirme konusunda yeni fırsatlar da sunmaktadır. Çin'in Ortadoğu politikasının temel içeriği, gerçekten de dünyanın gelişim yönünü temsil eden barış, kalkınma ve istikrarı teşvik etmektir. ABD, Avrupa ve Rusya'nın aksine, Çin'in Ortadoğu'da tarihi bir yükü yoktur ve felsefe, ahlak ve kalkınma konularında avantajlara sahiptir. Özellikle, Çin'e özgü modernleşme yolunun başarısı, Ortadoğu ülkelerinin bağımsız bir kalkınma yoluna girmesi için tipik bir örnek oluşturmuştur. Ortadoğu ülkelerinin "Doğu'ya Bakış politikası" ve Çin'den öğrenme eğilimleri daha da belirginleşmiştir.

Üçüncüsü, Ortadoğu'daki mevcut durum, Çin'in Ortadoğu'da daha büyük bir etki göstermesi için yeni zorluklar da getirmiştir. Bu durum esas olarak altı yönüyle özetlenebilir:

a) ABD hala Ortadoğu'da büyük bir etkiye sahiptir. Artık yapıcı bir rol oynamasa da, yıkıcı rolü çok açıktır;

b) ABD Ortadoğu'ya geri dönüyor ve İran, Rusya ve Çin'i dizginlemek için ittifak sistemini yeniden kurmaya çalışıyor;

c) ABD, Sincan Uygur Özerk Bölgesi ile ilgili konularda Ortadoğu ülkelerine baskı yapmaya devam edecektir;

d) ABD, özellikle yüksek teknoloji alanında Çin'e alternatif bir ekonomik strateji izliyor, sürekli olarak İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni Çin ile işbirliğinden vazgeçmeye zorluyor;

e) ABD, Çin'i karalamak ve Ortadoğu ülkelerini borç tuzağına düşürmek suretiyle Çin'in imajına zarar vermeye çalışıyor;

f) Şiddetli enerji ve gıda krizleri, Ortadoğu'da petrol üreten ülkeler üzerinde az etkiye sahip olacaktır, ancak petrol üretmeyen ülkeler üzerinde büyük olumsuz etkiler yaratacaktır; bu da daha fazla ülkenin başarısız devlet haline gelmesine yol açabilir.

Sonuç

Günümüzdeki karmaşık ve hassas güvenlik meseleleri, esas olarak iki yönüyle küresel gelişimi derinden etkiliyor. Bir yandan, geleneksel güvenlik meseleleri halen ön plandadır ve Kuzey Kore'nin nükleer meselesi, İran'ın nükleer meselesi, Ortadoğu ve Afganistan gibi bölgesel kritik konular ardı ardına ortaya çıkıyor. Son dönemdeki Rusya-Ukrayna çatışması uluslararası toplumun endişelerini daha da artırdı. Öte yandan, iklim değişikliği, siber güvenlik ve biyogüvenlik gibi geleneksel olmayan güvenlik meselelerinden kaynaklanan tehditler önemli ölçüde arttı. Bu güvenlik sorunları sürekli olarak küresel gelişim ortamını tehdit ediyor ve daha tutarlı bir küresel yönetim sistemi inşa etmek acil ve kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda, Çin zamanın ve şartların gerektirdiği şekilde Küresel Kalkınma Girişimi, Küresel Güvenlik Girişimi ve Küresel Medeniyet Girişimi'ni önermiş, küresel yönetime Çin çözümleri sunmuş ve küresel gelişim ile küresel güvenlik yönetiminin önceliklerini saptamak ve sorunlarını çözmek için önemli bir eylem rehberi sağlamıştır.

Çin her zaman "güvenlik-kalkınma kavramını" savunmuştur. Kalkınma, güvenliğin temelidir ve güvenlik, kalkınma için bir koşuldur. Çoğu gelişmekte olan ülke için, kalkınma en büyük güvenliktir ve bölgesel güvenlik problemlerini çözmenin anahtarıdır. Çin, çok kutupluluk ve insanlık için paylaşılan bir gelecek topluluğu hedeflerken, öncelikle bölgesel barış ve istikrarı sağlamalı ve ekonomik gelişim için zemin hazırlamalıdır.

Uzun süredir güvenlik ve kalkınma, Ortadoğu ülkelerini meşgul eden iki büyük sorun olmuştur. İstikrarlı bir ortam olmadan ekonomik kalkınma garanti altına alınamaz. Çin'in Suudi Arabistan ve İran arasında arabuluculuk yapması, Çin'in etkisini ve uluslararası güvenilirliğini göstermektedir ve bu fırsat ileride kalkınma için iyi koşullar sağlayabilir. Asya kalkın-

ması perspektifinden bakıldığında, Körfez ülkelerinin enerjisi tüm Asya-Pasifik ve hatta küresel ekonomik kalkınma ile ilgilidir. Bu anlamda, Suudi Arabistan ve İran arasındaki uzlaşma, Küresel Kalkınma Girişimi, Küresel Güvenlik Girişimi, Küresel Medeniyet Girişimi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin ilerlemesine katkıda bulunur.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, 1500'den bu yana dünya Batı tarafından tahakküm altına alınmıştır. Birleşik Krallık ve ABD, geçmiş 500 yılda uyguladığı “deniz aşırı dengeleme stratejisi” ile dünyayı çatışan gruplara bölerek, Avrasya'yı savaflara sürükleyerek hegemonyacı statülerini sürdürmeyi sağlamıştır. Ancak Çin'in umudu, Kuşak ve Yol Girişimi ve “İnsanlık İçin Paylaşılan Gelecek Topluluğu” kavramı aracılığıyla barışçıl ve refah içinde bir Avrasya'yı bütünleştirmektir. Böylece tüm ülkeler, özellikle gelişmekte olan ülkeler, gelişme hakkını elde edebilir, ülkeler arası gerçek eşitlik ve saygıyı inşa edebilir ve hegemonyacı tahakküm olmaksızın adil bir uluslararası düzen kurabilir. Bu anlamda, ABD'nin Çin'i giderek artan bir stratejik rakip olarak gördüğü bir dönemde, Çin'in iradesinden bağımsız bir şekilde, Küresel Güney'in ABD'den farklı, gerçekten eşit bir uluslararası düzene alternatif sunması gereklidir. 🌸

Bilgi Notu

Bu makale Çin Eğitim Bakanlığı Felsefe ve Sosyal Bilimler Anahtar Projesi (17JZD036) ve Ulusal Sosyal Bilimler Vakfı (21FGJB004) tarafından desteklenmektedir.

Kaynakça

- Belt and Road Portal. (2022). Kumport in Türkiye: an example of win-win cooperation among Chinese enterprises. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/287242.html> adresinden alındı.
- Bo, W. X. (2022). Study and Judgment of China-U.S. Relations and the International System in the Next Ten Years. *Guanhua*. 20 Mart 2024 tarihinde https://fdi.fudan.edu.cn/_t2515/c9/bb/c18965a444859/page.htm adresinden alındı.
- CGTN. (2020). CGTN Observes: A look at the Belt and Road Initiative. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2020-05-21/CGTN-Observes-A-look-at-the-Belt-and-Road-Initiative-QG2qj68mQ/index.html> adresinden alındı.
- CGTN. (2022). China publishes Global Development Report. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2022-06-20/China-publishes-Global-Development-Report-1b0NjDC3Is/index.html> adresinden alındı.
- Chao, T. Z. (2024). Commentary on the Biden Administration's "New Middle East Policy". *Contemporary World*. (2), 45.
- Chen Xia/GT. (2023). Middle East welcomes China's role as peace builder, rejects US determinism. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202304/1288645.shtml> adresinden alındı.
- Chun, N. X. (2023). The Known and Unknown about the New Changes in the Middle East. *World Affairs*. (14), 27.
- Cong, W. L. (2023). New Development in the Middle East under Great Changes: Characteristics, Challenges and Prospects. *Contemporary World*. (10), 53-54.
- Gürçan, Efe Can. (2019). Building a Fair World Order in a Post-American Age. *Belt & Road Initiative Quarterly*. 1(1), 6-16.
- Gürçan, Efe Can. (2020). International Security After the Arab Spring: Domestic and International Sources of the Syrian and Libyan Conflicts (2011-2020). *Belt & Road Initiative Quarterly*. 1(2), 65-80.
- Gürçan, Efe Can. (2023). The Multipolar Challenge: Implications for Dollar Dominance and the Shifting Tides of US Hegemony. *Belt & Road Initiative Quarterly*. 5(1), 40-59.
- Gürçan, Efe Can, Ömer Ersin Kahraman, & Selen Yanmaz. (2021). COVID-19 and the Future of Capitalism: Postcapitalist Horizons Beyond Neoliberalism. Black Point: Fernwood
- Gürçan, Efe Can & Can Donduran. (2024). China on the Rise: The Transformation of Structural Power in the Era of Multipolarity. New York: Routledge.
- Hui, J. X. (2023). Three Initiatives: Leading the World Trend. *Beijing Daily*. 15 Şubat 2024 tarihinde https://theory.gmw.cn/2023-06/19/content_36638980.htm adresinden alındı.
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations. *Foreign Policy*. 72 (3), 22-49.
- Jian L. W. (2024). Three Questions as the Death Toll in Gaza Exceeds 30,000. *Xinhua News Agency*. 20 Şubat 2024 tarihinde <http://www.news.cn/world/20240229/8f809b9db9004d-ba95d08b387235d7b6/c.html>
- Ming, Z. Y. (2024). Russian Strategy in the Middle East Still Coexists with Opportunities and Constraints. *World Affairs*. (1), 54-55.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2023). China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis. Website of Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 18 Şubat 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml adresinden alındı.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2023b). Position Paper of the People's Republic of China on Resolving the Palestinian-Israeli Conflict. Website of Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 10 Mart 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.cn/wjbxw_new/202311/t20231129_11189399.shtml adresinden alındı.
- Peng, H. (2023). Ten Years in the Middle East: "Belt and Road" VS "Bomb and Road". *The Paper*. 12 Mart 2024 tarihinde https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_25791583 adresinden alındı.
- Ping, X. J. (2016). Jointly Create a Bright Future for China-Arab Relations - Speech at the League of Arab States Headquarters. *Xinhua News Agency*. 15 Mart 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/politics/2016-01/22/c_1117855467.htm adresinden alındı.
- Shi Yu/China Daily. (2023). Work Actively to Implement the Global Civilization Initiative and Jointly Advance Human Civilizations. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://global.chinadaily.com.cn/a/202304/13/WS64373f5ba31057c47ebb9ce5.html> adresinden alındı.
- The State Council of the People's Republic of China (2016, January 13). China's Arab Policy Paper. *Xinhua News Agency*. 22 Şubat 2024 tarihinde https://www.gov.cn/xinwen/2016-01/13/content_5032647.htm adresinden alındı.
- Tong, Y. X. (2018). *Moral Realism and China's Rise Strategy*. Beijing: China Social Sciences Press. 38.
- Wei, H. W. and Da, Z. M. (2023). Refocus, Reboost, Reshape—The World Contribution of Global Development Initiative. *Xinhua News Agency*. 5 Mart 2024 tarihinde https://www.gov.cn/yaowen/liebiao/202309/content_6905251.htm adresinden alındı.
- Xinhua. (2021). Global Development Initiative promotes the delivery of Sustainable Development Goals. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202306/1293185.shtml> adresinden alındı.
- Xinhua. (2023). Dialogue, negotiation fundamental way to resolve Palestinian-Israeli conflict: Chinese FM. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://english.news.cn/20231130/808545cf0d0e45c49ba56a9aa5dff4f/c.html> adresinden alındı.
- Xinhua/Huang Jingwen. (2022). Xi Jinping delivers keynote speech at opening ceremony of Boao Forum for Asia Annual Conference 2022. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://english.news.cn/20220421/4c1179601e0f4f128327b2dfdb2a21f19/c.html> adresinden alındı.
- Xinhua/Luo Xiaoguang. (2023). Saudi Arabia, Iran ink deal to resume diplomatic relations, reopen embassies. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://english.news.cn/20230311/4a328fcd9654b9d-b966cd4d042077c/c.html> adresinden alındı.
- Yi, W. (2024). On High-quality Joint Construction of the Belt and Road Initiative: An Engine to Promote the Common Development of All Countries and An Accelerator to Achieve World Modernization. Website of Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 15 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/wjbxhd/202403/t20240307_11254961.shtml adresinden alındı.
- Yi, W. (2024b). Support Palestine to become a Full Member of the United Nations and Formulate a Timetable and Roadmap for the "Two-State Solution". Website of Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 16 Mart 2024 tarihinde https://www.fmprc.gov.cn/web/wjdt_674879/gjldrh_674881/202403/t20240307_11254904.shtml adresinden alındı.
- Yu, H. R. (2024). United Nations International Court of Justice Hearing on the Case of South Africa's Genocide Claim of Israel. *Xinhua News Agency*. 18 Mart 2024 tarihinde <http://www.news.cn/world/20240113/2dc1cb7cb6cd47880d57c553e391528/c.html> adresinden alındı.